

LIETUVOS RESPUBLIKOS SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRAS

**ĮSAKYMAS
DĖL NACIONALINIO VISUOMENĖS SVEIKATOS IR KARŠČIO PREVENCIJOS
2016–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANO PATVIRTINIMO**

2015 m. gruodžio 9 d. Nr. V-1429
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 46 straipsnio 2 dalimi ir įgyvendindama Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. balandžio 23 d. nutarimu Nr. 366 „Dėl Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, nuostatas:

1. T v i r t i n u Nacionalinį visuomenės sveikatos ir karščio prevencijos 2016–2020 metų veiksmų planą (pridedama).
2. P a v e d u įsakymo vykdymą kontroliuoti viceministrui pagal veiklos sritį.

Sveikatos apsaugos ministrė

Rimantė Šalaševičiūtė

NACIONALINIS VISUOMENĖS SVEIKATOS IR KARŠČIO PREVENCIJOS 2016–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANAS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Nacionalinio visuomenės sveikatos ir karščio prevencijos veikslių plano (toliau – Veikslių planas) paskirtis yra apsaugoti gyventojų ir ypač karščiui jautrių žmonių sveikatą nuo karščio sukeliama neigiamo poveikio didinant visuomenės informuotumą, inicijuojant ir skatinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

2. Veikslių planas įgyvendina ir papildo:

2.1. Nacionalinę klimato kaitos valdymo politikos strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. XI-2375 „Dėl Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos patvirtinimo“;

2.2. 2014–2020 metų nacionalinę pažangos programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“;

2.3. kitus strateginio planavimo dokumentus, prisidedančius prie kompleksinės aplinkos kūrimo gerai visuomenės sveikatai ir klimato kaitos politikos sveikatos klausimais tęstinumui užtikrinti.

3. Veikslių plano tikslui pasiekti numatomos priemonės padės efektyviau vykdyti visuomenės ir karščiui jautrių žmonių informavimą apie karščio keliamą pavojų sveikatai; gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą įsteigus karščio prevencijos darbo grupę; remiantis mokslinių tyrimų ir darbų rezultatais, visuomenei, karščiui jautriems žmonėms ir specialistams teikti mokslinškai pagrįstą informaciją apie karščio poveikį sveikatai.

4. Veikslių plano nuostatos remiasi Europos šalių gerąja patirtimi ir Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) Europos regiono biuro naujosios sveikatos politikos „Sveikata 2020“ vertybine sistema.

5. Veikslių plano tikslinėms gyventojų grupėms, kurios yra jautrios karščiui, priskiriami:

5.1. Vyresnio amžiaus žmonės (ypač vyresni nei 75 metų);

5.2. Asmenys, kurie anksčiau sirgo arba serga lėtinėmis ligomis. Ligu, kurių eigai gali daryti įtaką karštis, sąrašas pateikiamas Veikslių plano II skyriuje;

5.3. Asmenys, kuriems sunkiau prisitaikyti prie karščio (kūdikiai ir vaikai iki 18 metų amžiaus, vieniši (gyvenantys vieni) žmonės, nėsčiosios, žmonės, turintys antsvorio, sunkų fizinį arba psichinį negalavimą, nuolat vartojantys vaistus, žemesnes pajamas gaunantys asmenys, miesto gyventojai (ypač gyvenantys pastatų viršutiniuose aukštuose ir/arba pastatuose, kurių langai orientuoti į pietus);

5.4. Asmenys, kurie labiau veikiami neigiamų aplinkos veiksnių (dirbantys padidinto šilumos poveikio sąlygomis (lauke, liejyklose, kepyklose ir pan.), socialinių rizikos grupių asmenys (vartojantys alkoholį, narkotines medžiagas, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos, gyvenantys lauke ir kt.).

6. Veikslių plane vartojamos sąvokos:

6.1. **Karštis** – pavojingas meteorologinis reiškinys, kai aukščiausia oro temperatūra +30 °C ir aukštesnė; trukmė – 1–2 dienos.

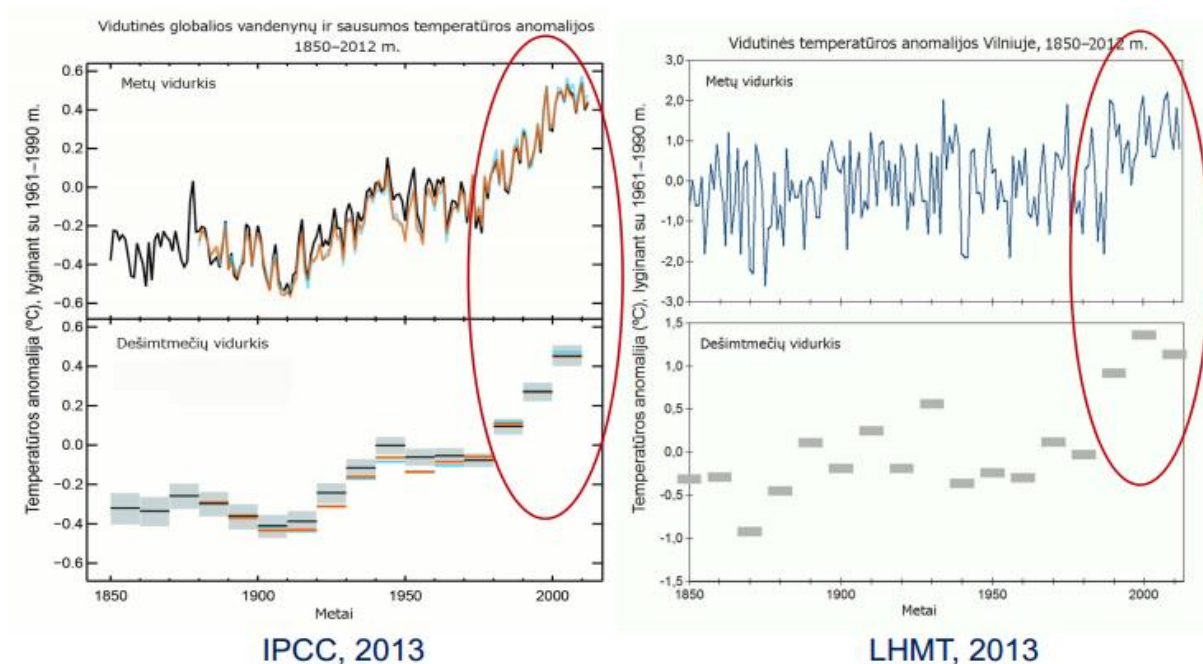
6.2. **Kaitra** – stichinis meteorologinis reiškinys, kai aukščiausia oro temperatūra +30 °C ir aukštesnė; trukmė – 3 ir daugiau dienų.

7. Veiksmų plano įgyvendinimo uždaviniai, priemonės, vykdymo terminai ir vykdytojai pateikiami Veiksmų plano 1 priede.

II SKYRIUS SITUACIJOS APŽVALGA

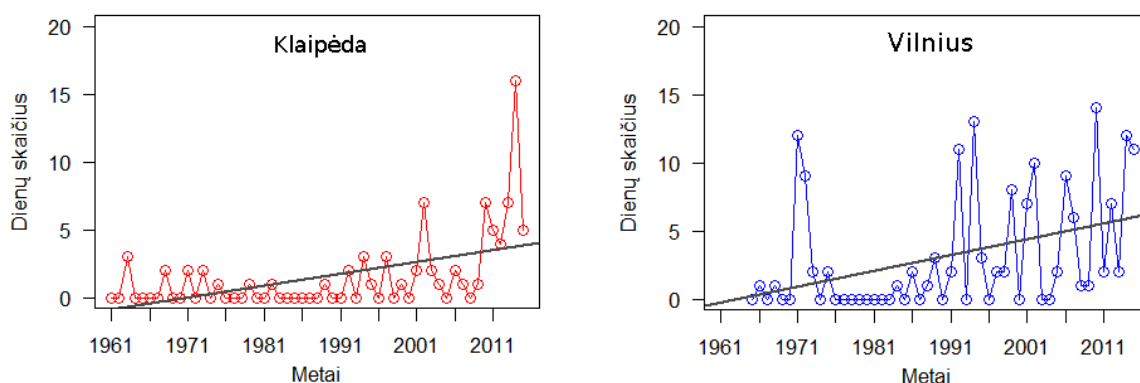
8. Kiekvienas iš paskutinių trijų dešimtmečių Žemės paviršiuje buvo karštesnis nei bet kuris kitas nuo 1850 m. (1 pav.).

1 pav. Vidutinės globalios vandenynų ir sausumos temperatūros nuokrypis 1850–2012 m. (kairėje) ir vidutinės temperatūros anomalijos Vilniuje 1850–2012 m. (dešinėje).

9. Lietuvos klimatas yra pereinamojo pobūdžio, tarp švelnaus jūrinio Vakarų Europos ir žemyninio Rytų Europos. Vidutinė metų oro temperatūra Lietuvoje yra 6,9 °C (įvairiose šalies vietose kinta nuo 6,1 °C iki 8,0 °C). Šalčiausias metų mėnuo – sausis, o pajūryje dažniau – vasaris, šilčiausias – liepa, pajūryje – rugpjūtis. Vidutiniškai per metus šalies teritorijoje iškrinta 590–910 mm kritulių. Prasidėjus klimato šiltėjimui, o ypač šiame amžiuje, šaltasis metų laikotarpis atšilo labiau nei šiltasis. Šiltesni tapo pavasario mėnesiai, gerokai šiltesnė liepa, dažnai stebima kaitra. Karštų dienų skaičius išaugo 3 kartus (2 pav.).

2 pav. Karštų dienų, kai oro temperatūra +30 °C ir aukštesnė, pasikartojimas Klaipėdoje ir Vilniuje, 1961–2015 m. (Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos, 2015).

0. Pasauliniai klimato kaitos procesai neišvengiamai paveiks ir Lietuvos klimatą. Pagal Europos aplinkos apsaugos agentūros parengtą ir pristatytą ataskaitą, Lietuva yra toje Centrinės ir Rytų Europos dalyje, kuriai dėl klimato kaitos gresia ekstremaliai aukštos temperatūros atvejai, vandens temperatūros pokyčiai, miškų gaisrų pavojai, kritulių sumažėjimas vasarą ir ekonominės miško vertės sumažėjimas.

11. Keičiantis pasaulio klimatui gamtinių (išorinių) veiksnių periodinė kaita ir stebėjimas yra pagrindinė sąlyga, siekiant nustatyti jų sąsajas su įvairiomis sveikatos problemomis.

12. Žmonių sveikatai įtakos turi juos supanti aplinka, oras ir klimato sąlygos, o keičiantis klimatui naujų iššūkių visuomenės sveikatai spektras tik didėja. Klimato kaitos ir žmogaus sveikatos sąveika sudėtinga ir priklauso nuo kitų gyvenamojoje teritorijoje veikiančių veiksnių, demografinės padėties, gyventojų sveikatingumo sąlygų ir sveikatinimo paslaugų pasiūlos. Net jei klimato kaitos poveikis jaučiamas globaliai, jo įtakos lygis skiriasi priklausomai nuo regiono.

13. Organizmo atsparumas klimato veiksniams priklauso nuo jų poveikio dažnio bei intensyvumo. Ypač tai aktualu pradinėje ligos stadijoje. Vėliau įtaka palaiapsniui mažėja, kadangi žmogaus organizmas turi savybę prisitaikyti prie išorės poveikio.

14. Remiantis UAB „Infraplano“ atlikta studija, nustatančia klimato kaitos keliamas grėsmes žmonių sveikatai, nustatyta tam tikrų ligų ir kitų pasekmių visuomenės sveikatai priklausomybė nuo karščio. Pagal Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikaciją (dešimta redakcija) nuo karščio priklauso:

- 14.1. kraujotakos sistemos ligos (I00-I99);
- 14.2. kvėpavimo sistemos ligos (J00-J99);
- 14.3. inkstų ligos (N00-N99);
- 14.4. psichikos ir elgesio sutrikimai (F00-F29);
- 14.5. cukrinis diabetas (E10-E14);
- 14.6. paskendimai (W65-W74);
- 14.7. žarnyno infekcijos (A00-A09);
- 14.8. šilumos smūgis (T67.0);
- 14.9. odos ligos (L00-L99);
- 14.10. akių jautrumas (H00-H06);
- 14.11. odos piktybiniai navikai (C40-C43);
- 14.12. nudegimai saulės spinduliais (L55-L55.9);
- 14.13. kiti ūminiai odos pažeidimai, sukelti ultravioletinių spindulių;
- 14.14. nudegimai (įvairių laipsnių; T20-T31);
- 14.15. parazitų sukeltos ligos: fascioliozė (B66.3);
- 14.16. hepatitas A (B15).

15. Neigiamas karščio poveikis sveikatai stebimas visos karščio bangos metu, jau antrąją karščio dieną mirčių skaičius išauga apie 15 proc. Kaitra, trunkanti ilgiau nei 5 dienas, lemia nuo 1,5 iki 5 kartų didesnę neigiamą poveikį sveikatai negu trumpesnė, trunkanti iki 5 dienų. Mirtingumo rizika padidėja nuo 0,2 iki 5,5 proc. su kiekvienu papildomu temperatūros laipsniu pagal Celsijų, pakylančiu aukščiau regionui būdingos temperatūros ribos.

16. Keičiantis klimatui ir didėjant temperatūrai, apatinėje troposferoje didėjantis ozono kiekis dirgina kvėpavimo takus, todėl vystosi lėtinės plaučių ligos, didėja hospitalizacijų skaičius ir mirtingumas. Kiekvienas laipsnis pagal Celsijų, viršijantis daugiamečių vidutinę temperatūrą, iki 6 kartų didina ankstyvos mirties riziką tarp pacientų, sergančių kvėpavimo takų ligomis, palyginti su bendrąja populiacija.

17. Karščio poveikis žmonių sveikatai sustiprėja esant aukštai tiek dienos aukščiausiai oro temperatūrai, tiek nakties žemiausiai temperatūrai. Lietuvoje naktų, kurių žemiausia oro temperatūra aukštesnė nei +18 °C, pasitaiko tik vasaros mėnesiais, dažniausiai liepą. Nustatyta, kad per 1961–2015 metų laikotarpį tokių naktų skaičius išaugo, ypač liepos ir rugpjūčio mėnesiais.

18. Meteorologiniai veiksniai bei jų neigiamai sveikatą veikiančios kombinacijos turi ryškų sezoninį poveikį sergantiesiems išsėtine skleroze.

19. Nustatytas sezoninis ūminio miokardo infarkto sergamumo dažnio padidėjimas kovo–gegužės mėnesiais bei rugsėjo–lapkričio mėnesiais.

20. Egzistuoja neabejotina sąsaja tarp meteorologinių veiksnių ir įvairių elgesio bei psichikos sutrikimų. Nepaisant daugelio tyrimų, įrodančių jautrumą orams, vis dar trūksta tyrimų, atskleidžiančių šios sąveikos priežastinius ryšius. Nustatyta, kad su savijauta dažniausiai būna susiję šie meteorologiniai veiksniai: temperatūra, dienos šviesos trukmė, saulėtos valandos, santykinis oro drėgnumas, atmosferos slėgis. Hospitalizavimo į psichiatrijos ligonines ir savižudybių atvejų padaugėja pavasarį ir vasarą, ypač svyruojant temperatūrai.

21. Žmonės, sergantys tokiomis ligomis kaip diabetas, yra lengviau pažeidžiami neigiamo klimato poveikio nei kiti. Jie turi didesnę dehidratacijos, širdies smūgio ir kitų kraujagyslių ligų riziką, ypač esant aukštai temperatūrai.

III SKYRIUS VEIKSMŲ PLANO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

22. Veiksmų plano įgyvendinimo tikslas – apsaugoti gyventojų sveikatą nuo karščio daromo poveikio bei didinti visuomenės informuotumą apie karščio pavojų siekiant apsaugoti karščiui jautrius žmones.

23. Veiksmų plano įgyvendinimo uždaviniai:

23.1. Mažinti neigiamą karščio poveikį visuomenės sveikatai, didinant karščiui jautrių žmonių informuotumą.

23.2. Užtikrinti ir skatinti nacionalinio, regioninio, vietinio lygmens institucijų ir juridinių asmenų glaudų bendradarbiavimą visuomenės sveikatos ir karščio klausimais, siekiant pagerinti karščiui jautrių žmonių informavimą.

IV SKYRIUS SIEKIAMI REZULTATAI

24. Efektyviau apsaugota gyventojų sveikata nuo karščio daromo poveikio bei padidintas visuomenės informuotumas apie karščio pavojų.

V SKYRIUS VEIKSMŲ PLANO ĮGYVENDINIMAS

25. Veiksmų plano įgyvendinimą koordinuoja Sveikatos apsaugos ministerija.

26. Įgyvendinant Veiksmų planą dalyvauja Sveikatos apsaugos, Aplinkos ministerijos, institucijos ir įstaigos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, taip pat įtraukiamos savivaldybių institucijos ir kitos institucijos pagal kompetenciją, verslo įmonės, nevyriausybines organizacijas, žiniasklaida ir bendruomenės.

27. Veiksmų plane numatytos priemonės įgyvendinamos iš atitinkamoms institucijoms skirtų bendrųjų asignavimų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka gautų lėšų.

28. Veiksmų plano įgyvendinimo vertinimo kriterijai nurodyti Veiksmų plano 2 priede.

VI SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS IR ATSKAITOMYBĖ

29. Įgyvendinant Veiksmų planą dalyvaujančios valstybės institucijos teikia Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centrui informaciją apie Veiksmų plano priemonių vykdymą iki kiekvienų metų sausio 15 d. Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras apibendrintą informaciją

apie Veiksmų plano įgyvendinimą Sveikatos apsaugos ministerijai teikia iki kiekvienų metų sausio 31 d.

Nacionalinio visuomenės sveikatos ir karščio
prevencijos 2016–2020 metų veiksmų plano
1 priedas

**NACIONALINIO VISUOMENĖS SVEIKATOS IR KARŠČIO PREVENCIJOS 2016–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANO UŽDAVINIAI,
PRIEMONĖS, VYKDYMO TERMINAI IR VYKDYTOJAI**

Eil. Nr.	Uždaviniai	Priemonės	Vykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
1.	Mažinti neigiamą karščio poveikį visuomenės sveikatai, didinant karščiui jautrių žmonių informuotumą	1.1. Parengti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. gegužės 3 d. įsakymo Nr. V-386/D1-391 „Dėl Visuomenės informavimo apie klimato pokyčius, jų keliamas grėsmes žmonių sveikatai sistemos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo projektą, siekiant užtikrinti visuomenės informavimą apie kaitrą ir karštį	2017	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, Aplinkos ministerija
		1.2. Parengti rekomendacijas įmonėms dėl profilaktinių priemonių, siekiant apsaugoti dirbančius asmenis priklausomai nuo darbo pobūdžio	2017	Higienos institutas
		1.3. Parengti rekomendacijas ikimokyklinio ugdymo įstaigoms, siekiant apsaugoti vaikus nuo karščio daromo poveikio	2018	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
		1.4. Parengti rekomendacijas, kaip apsisaugoti karščiui jautriems žmonėms	2016	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
		1.5. Parengti skubios pagalbos teikimo karščiui jautriems žmonėms karščio ir kaitros metu tvarkos aprašą	2017	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
		1.6. Parengti įstaigoms ir gyventojų grupėms skirtus klausimynus, siekiant įvertinti jų pasirengimą artėjančiam karščiui	2017	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
		1.7. Parengti informacines priemones apie karščio ir kaitros poveikį bei vietas, kuriose galima gauti pagalbą pajutus neigiamą karščio poveikį bei platinti asmens sveikatos ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigose, švietimo ir ugdymo institucijose, viešosiose miestų erdvėse bei masinių renginių metu	2017–2020	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, savivaldybės

		1.8. Nuolat informuoti visuomenę ir sveikatos priežiūros specialistus apie artėjantį karštį ir priemones, skirtas apsaugoti nuo neigiamo karščio poveikio, prieš prognozuojamą karštį bei karščio metu	2016–2020	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos
		1.9. Informuoti visuomenę bei atsakingas institucijas apie karščio poveikį mirtingumui ir sergamumui	2016–2020	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
		1.10. Papildyti asmens sveikatos priežiūros įstaigų ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo rekomendacijas nuostatomis dėl priemonių, padedančių mažinti karščio poveikį ir apsaugoti pacientų ir darbuotojų sveikatą asmens sveikatos priežiūros įstaigose	2017	Ekstremalių sveikatai situacijų centras
		1.11. Organizuoti seminarą karščio padarinių prevencijos klausimais visuomenės sveikatos specialistams	2018	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
2.	Užtikrinti ir skatinti nacionalinio, regioninio, vietinio lygmens institucijų ir juridinių asmenų glaudų bendradarbiavimą visuomenės sveikatos ir karščio klausimais, siekiant pagerinti karščiui jautrių žmonių informavimą	2.1. Inicijuoti karščio padarinių prevencijos tarpžinybinės darbo grupės sudarymą, siekiant kasmet tinkamai pasirengti galimam karščiui ir kaitrai, jų keliamoms grėsmėms sveikatai	2016	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
		2.2. Kasmet parengti analizę, skirtą įvertinti karščio padarinius Lietuvos gyventojų sveikatai	2016–2020	Higienos institutas
		2.3. Organizuoti sveikatos žinių vertinimo konkursą „Klimato kaita ir sveikata“, skirtą gyventojų žinių apie karščio poveikį sveikatai įvertinimui	2017	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, savivaldybės

Nacionalinio visuomenės sveikatos ir karščio
prevencijos 2016–2020 metų veiksmų plano
2 priedas

**NACIONALINIO VISUOMENĖS SVEIKATOS IR KARŠČIO PREVENCIJOS 2016–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANO
ĮGYVENDINIMO VERTINIMO KRITERIJAI**

Uždavinys, priemonė	Vertinimo kriterijus	Vertinimo kriterijaus reikšmės					Atsakingi vykdytojai
		2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	
1. Mažinti neigiamą karščio poveikį visuomenės sveikatai, didinant karščiui jautrių žmonių informuotumą	1.1.–1.11. įgyvendintų informavimo priemonių skaičius (vnt.)	3	12	6	4	4	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, Aplinkos ministerija, Higienos institutas, Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Ekstremalių sveikatai situacijų centras, savivaldybės
2. Užtikrinti ir skatinti nacionalinio, regioninio, vietinio lygmens institucijų ir juridinių asmenų glaudų bendradarbiavimą visuomenės sveikatos ir karščio klausimais, siekiant pagerinti karščiui jautrių žmonių informavimą	2.1–2.3. įgyvendintų bendradarbiavimo priemonių skaičius (vnt.)	2	2	1	1	1	Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, Higienos institutas, savivaldybės